

Сергій ЮРІЙ
Віктор ЛЕЩУК

ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВІ ГРУПИ У ФУНКЦІОНУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Розглянуто функціонування одного із видів інтегрованих структур бізнесу – фінансово-промислових груп; сутність та значення фінансового капіталу в їх формуванні; закономірності діяльності та впливу фінансово-промислових груп на економіку. Обґрунтовано висновки щодо необхідності створення фінансово-промислових груп та їх значення для розвитку національної економіки.

Історія суспільства – це комплексний розвиток його матеріальної та духовної складових. А він не можливий без певного поєднання усіх компонентів, їх гармонії та відповідності одне одному. Занепад духовного розвитку суспільства, безумовно, призведе до занепаду його матеріальної основи, так само як в основі гармонічного духовного та соціального розвитку повинна лежати відповідна матеріальна база.

Ця гармонія обумовлена і підтверджена багатоміліардним розвитком усього людського суспільства як певної соціально-економічної системи. При цьому кожна нова формація, зароджуючись у процесі розвитку попередньої, є наслідком тих процесів, які обумовили її занепад. Під впливом єдності та певних протиріч у розвитку окремих елементів суспільного життя сформувались сучасні економічні системи. Вони відрізняються за рівнем та темпами, можливостями реалізації та забезпечення потреб суспільства в цілому та конкретної людини зокрема. Загалом це логічний історичний процес, яким керують закони, що не тільки не залежать від людини, а й суттєво впливають на її свідомість та вчинки. І результати ігнорування цих законів інколи мають не

менш негативні наслідки, ніж ігнорування дії природничих або ж інших законів функціонування суспільства.

Проблеми, пов'язані з функціонуванням фінансового капіталу як окремої економічної категорії, стали об'єктом дослідження багатьох учених-економістів. Їх витоки сягають праць класиків економічної науки різних шкіл та напрямів, а також вітчизняних учених. Питання інтеграційних процесів в економіці, формування та функціонування економічних систем знайшло відображення в роботах Н. Омельченко, С. Єрохіна, Є. Слуцького, Н. Гражевської, В. Базилевича, В. Скорнянської. Вивчення специфіки функціонування фінансово-промислових груп в цілому та окремих сторін їхньої діяльності перебувало в центрі уваги М. Крупки, О. Кузьміна, Л. Федулової, В. Вагурина, Н. Кізим, В. Горбатова, В. Корнєєва, Г. Уманціва. Ці питання досліджують і зарубіжні вчені, серед яких Р. Дорнбуш, С. Фішер, Р. Шмалензі, М. Шварц, І. Бернар, Ж.-К. Коллі, О. Менкур, Дж. К. Гелбрейт та інші.

Проте, визнаючи фундаментальний внесок цих науковців у розвиток проблем наукового дослідження, можна констатувати, що сфера функціонування фінансового

капіталу загалом і фінансового капіталу фінансово-промислових груп зокрема залишається в Україні недостатньо дослідженою і вимагає більшої уваги. Формування наукової концепції є важливою теоретичною основою успішного функціонування промислово-фінансових груп та позитивного впливу на розвиток національної економіки.

Метою статті є дослідження сутності економічних систем та впливу фінансового капіталу на їх створення, значення фінансово-промислових груп у розвитку економічних систем окремих країн світу, обґрунтування необхідності їх формування для успішного розвитку економіки України.

Економічний порядок, або порядок в будь-якій економічній системі, характеризується стійкими взаємозв'язками, які повторюються, їх комплексами і співвідношеннями, а також певною мірою й закономірностями їх розвитку. При цьому варто враховувати не лише економічні взаємодії, а й взаємодії, які мають, на перший погляд, неекономічний характер (екологічні, соціальні, політичні, духовні та ін.), без урахування яких неможливе функціонування економічної системи. Хоча справедливо буде зауважити, що й без економічної складової неможливе існування інших взаємозв'язків. А питання, що в цій системі головне, залишається (і, мабуть, залишиться) спірним.

Поняття “система” досліджене у працях багатьох учених. Так, І. Дрозд визначає економічну систему як множину “пов’язаних елементів того чи іншого походження, яка упорядкована за відношеннями і має певні визначені властивості” [1, 11]. С. Єрохін вказує, що система – це “безліч елементів, на природу яких не накладаються жодні обмеження, крім одного: для даної системи елементи повинні бути неподільними” [2, 80].

Досить точно, на нашу думку, визначення економічної системи, сформульоване Г. Башнянином: “Система є універсальним

способом існування реальності, упорядкованою та відокремленою множиною підсистем і елементів, взаємодія між якими та середовищем зумовлює її якісно або сутнісно нову інтегровану цілісність” [3, 361]. Н. Гражевська характеризує економічну систему як “цілісність підсистем та елементів економіки, процесуальним атрибутом якої є самоорганізація, саморозвиток, історичність та людинорозмірність” [4, 29].

Будь-яка економічна система є результатом розвитку національних економік. Це має об’єктивну історичну основу, оскільки традиції, звичаї, національна економічна ментальність значною мірою впливають на свідомість людей, які знаходяться в конкретних політико-економічних умовах. Як стверджує С. Злупко, “людина – основний персонаж господарської п’єси. Вона є конкретно національно приналежна. Все це створює її господарську активність. Якою є людина – такою є економіка. А людина, насамперед, носій свідомості і духовності” [5, 301].

Нові економічні системи є складнішими, ніж ті, на базі яких вони утворилися. Це проявляється у тому, що ускладнюються взаємозв’язки між окремими елементами, які належать до системи; зростає кількість елементів, що утворюють конкретну економічну систему; до складу економічної системи входять суб’єкти господарювання різних видів та сфер діяльності.

Економічні системи розвинутих країн набули сучасної форми і змісту, котрі обумовлені еволюційною моделлю розвитку. При цьому варто зауважити, що в процесі еволюції значно трансформувалось розуміння економічної системи країни як єдиної національної економіки. Її в наш час досить важко описати за допомогою конкретного, чітко визначеного набору понять і термінів. Вона набагато складніша і не може бути однозначно визначена. В економіці багатьох

країн склалась нова реалія, яка характеризується наступними особливостями:

– окремі суб'єкти господарювання чи економічні райони, а не політично підлеглі (або ж організовані) території, складають основу національної економіки;

– сама логіка економічного розвитку обумовлює внутрішню інтеграцію національної економіки і взаємозалежність окремих її елементів, у результаті чого національна економіка являє собою систему взаємозалежних економічних суб'єктів господарювання з критично важливими взаємозв'язками як для їх функціонування, так і економіки країни в цілому;

– національна економіка завдяки процесам інтеграції набуває нових якостей, значно вищих, ніж проста сума економічних можливостей окремих бізнесових структур, що входять до її складу, і в результаті цього виходить за межі, що визначаються кордонами національної держави;

– національна економічна система може успішно розвиватись тільки з урахуванням особливостей та перспектив розвитку світової економіки та будучи відкритою (до певних меж) економічною системою.

На зміни у функціонуванні економічних систем впливає інтеграція, тобто процес руху і розвитку певної системи, в якому кількість та інтенсивність взаємодій її елементів зростає – посилюється взаємний зв'язок і знижується відносна самостійність одного стосовно іншого. При цьому можуть проявлятися нові форми взаємодії, яких не було в попередній історії цієї системи.

На думку В. Сторонянської, “інтеграція в загальному розумінні є поняттям універсальним і означає або стан пов'язаності окремих частин певної системи, або процес посилення щільності зв'язків, об'єднання і взаємного пристосування” [6, 13].

Процеси інтеграції вимагають додаткової енергії. Причому величина такої енергії,

необхідної для реалізації окремих заходів, постійно зростає. Будь-які нововведення потребують все більших затрат, тобто все більшого капіталу. При цьому капіталу універсального, здатного швидко перейти з однієї галузі в іншу, концентруватися там, де саме він необхідний.

Найбільш мобільною та універсальною складовою економічної категорії “капітал” є фінансовий капітал. Саме визначення вперше було сформульоване, обґрунтоване та отримало широке застосування після виходу в світ праці Р. Гільфердінга “Фінансовий капітал”. На його думку, гроші є необхідним продуктом товарного обміну, а також умовою всезагальності цього процесу: “якщо товар таким чином повністю випадає зі сфери обігу, то гроші постійно залишаються в цій сфері” [7, 17].

Деякі сучасні економісти також дотримуються точки зору, що основу фінансового капіталу складають гроші. Так, К. Макконел та С. Брю зазначають, що фінансовий капітал – це грошовий капітал [8, 784]. Інші ототожнюють його із цінними паперами. Так, наприклад, А. Гойко стверджує, що “фінансовий капітал знаходить своє втілення в акціях і облігаціях. Саме факт існування цих цінних паперів підтверджує наявність фінансового капіталу” [9, 80]. Аналогічної думки дотримуються І. Бернар та Ж.-К. Коллі [10, 289].

Існує окремий напрям наукової думки, який характеризує капітал як економічну категорію, що охоплює все майно підприємства (активи), виражене у грошовій формі (Ю. Воробйов [11, 23], А. Білоченко [12, 96]).

Загалом можна констатувати, що етапи трансформації економічних систем коригують розуміння категорії “фінансовий капітал”, наділяючи її новими рисами та змістовними ознаками. Його сприйняття видозмінювалося від характеристики терміна “фінансовий капітал” як грошей до

сприйняття цього поняття як інтегрованого явища, що виникло внаслідок взаємопроникнення банківського та промислового капіталу, а згодом до подальшого поглиблення і розширення його змісту.

В сучасних умовах розвиток фінансового капіталу та його панівне становище пов'язані не лише зі збільшенням обсягів банківського і промислового капіталу, а й з розвитком фінансових ринків, глобальних комп'ютерних мереж тощо. Основною рушійною силою виникнення та поширення фінансового капіталу є безперервне поглиблення та ускладнення інтеграційних і глобалізаційних процесів.

В результаті поширення інтеграційних та глобалізаційних процесів фінансовий капітал виходить на новий щабель свого розвитку, що значно ускладнює його трактування як традиційної економічної категорії. Він трансформується і видозмінюється відповідно до зміни ринкової економіки. Можна стверджувати, що фінансовий капітал формує нову економічну систему, яка здебільшого позбавлена державного контролю, що може негативно вплинути як на розвиток національної економіки, так і на розвиток світової економіки в цілому.

Отримало розповсюдження хибне трактування фінансового капіталу як всеохоплюючої, найбільш загальної економічної категорії, здатної впливати на всі сторони суспільного життя. Сьогодні поширення набула думка, що відбулося формування нової цивілізації – фінансової: “Економіка, яка включає в себе грошове господарство, валютні відносини, державні бюджети та інші фінансові речі, стає фінансовою... Внаслідок цього не економіка, не господарство, не капітал, а гроші керують світом” [13, 442]. Така думка є досить полемічною, оскільки ставлення до грошей як до суб'єктивної категорії стало першопричиною кризи, що сколихнула світову економіку й обґрунтова-

но називається фінансовою. Нинішня ситуація в розвитку як національних економічних систем, так і світової економіки загалом є результатом такого бачення ролі фінансового капіталу, суб'єктивного ставлення до його обігу, формування та використання без урахування об'єктивних економічних законів.

Фінансовий капітал прагне створити комфортні умови для власного існування. Здебільшого це обумовлено тим, що фінансовий капітал може існувати тільки за умови постійного відтворення, що, в свою чергу, вимагає постійно зростаючої бази такого існування. В результаті цього фінансовий капітал у процесі еволюції набуває певних організуючих властивостей. Він є серцевиною, навколо якої зростає концентрація оречевленого капіталу. Як зазначає С. Вагурин, “капітал безпосередньо самоорганізує виробництво так, що воно надає для обміну тільки товари та послуги, які приносять прибуток” [14, 92].

Щоправда, такий зв'язок взаємний: фінансовий капітал виявляє свої властивості в процесі існування оречевленого капіталу, а останній не може повноцінно функціонувати без наявності відповідного фінансового капіталу.

В сучасній економіці існує дуже багато видів інтегрованих об'єднань, форми та способи створення яких змінювались залежно від рівня розвитку і потреб конкретних економічних систем. Ми вважаємо, що будь-які інтегровані об'єднання в економіці є перш за все організованою структурою, у якій будуть відрізнятися лише спосіб та мета їх створення. Тобто, це певна корпоративна структура. Л. Федулова визначає корпоративну структуру як “сукупність окремих одиниць, організованих в єдину систему (як об'єднання капіталів, де проходить взаємодія та перетворення в єдину систему корпоративного капіталу, і як складне економічне утворення, що відображає статутне злиття простих

економічних одиниць), де кожна складова корпоративної системи може функціонувати лише завдяки взаємодії з іншими елементами і являє собою внутрішню організацію, що розвивається за власними законами і набуває свого змісту в інтеграції за виробничо-технологічними та фінансовими зв'язками” [15, 11].

Корпорації не втратили своїх позитивних якостей саме тому, що в самій їх суті закладена універсальність і можливість до удосконалення. Як зазначав Дж. К. Гелбрейт, “уся справа в тому, що просто корпорації не існує. Існує, скоріше, декілька видів корпорацій; всі вони є різновидами одного, але дуже гнучкого інституту” [16, 86].

Не останню роль у формуванні інтегрованих структур відіграє економічна зацікавленість. При цьому економічний результат від спільної діяльності має бути вищим, ніж звичайна сума економічних результатів діяльності кожного із членів об'єднання. Олсон Менкур визначає, що спільною метою будь-якої організації “є просування інтересів їхніх членів. Це очевидно принаймні з точки зору економістів... Проте організації, які не діють в інтересах своїх членів, зазвичай занепадають; цей чинник повинен суттєво обмежити чисельність організацій, неспроможних слугувати інтересам своїх учасників” [17, 15].

Створення фінансово-промислової групи (далі – ФПГ) – процес міжфірмової інтеграції та “встановлення таких взаємовідносин між господарюючими суб'єктами, які дозволяють забезпечити зближення стратегічних цілей інтегруючої та інтегрованої фірми” [18, 58]. Фінансово-промислові групи забезпечують, на нашу думку, оптимальне поєднання ринкових механізмів, оскільки самі є їх результатом, з певними адміністративними важелями впливу, оскільки діють в рамках конкретних національних економік. Будучи результатом

концентрації, вони не призводять до монополізації економіки, оскільки суб'єкти господарювання, які до них належать, не втрачають самостійності.

У цілому ж створення і діяльність ФПГ має низку переваг, серед яких: забезпечення надходження інвестиційних ресурсів в окремі галузі економіки, що, в свою чергу, забезпечуватиме їх інноваційний розвиток; створення умов для інтеграції національної економіки до світової на рівних умовах; розвиток конкуренції на внутрішньому ринку; протидія створенню монопольних структур на внутрішньому ринку, поглинанню малих і середніх фірм великими навіть тоді, коли вони могли успішно функціонувати на ринку.

Сьогодні в економіці більшості країн світу провідну роль відіграють не окремі суб'єкти господарювання, а їх об'єднання, тобто корпоративні структури певного типу. Можна із впевненістю стверджувати, що світова економіка вступила в епоху інтеграції як на національному рівні, так і в міжнародних економічних стосунках.

Світовим лідером серед інтегрованих структур є ФПГ “Royal Dutch Shell” (Нідерланди) – представник нафтової галузі. Загальний обсяг її продажів становить 458,36 млрд. дол. США (для порівняння: загальний обсяг продажу 20 найбільших інтегрованих структур світової економіки складає 4503,79 млрд. дол. США, а їхня ринкова ціна – 1601,33 млрд. дол. США).

Найбільшими концернами за обсягом продажів є також представники нафтової галузі “Exxon Mobil” (США) та BP (Великобританія), а також корпорація “Wal-Mart Stores” (США). Серед стратегічних альянсів провідне місце посідає “Toyota Motor” (Японія). У цілому, до 20 найбільших інтегрованих структур світу належать вісім фінансово-промислових та по одній фінансовій і банківській групі [19].

ФПГ набули поширення в різних країнах не в однаковій мірі. Відповідно, різними є їхня роль і значимість у функціонуванні економічних систем. В десяти найбільших економічно розвинутих країнах світу функціонує 1288 фінансово-промислових груп. При цьому їхня питома вага в загальній сумі продажів становить майже 90 відсотків. Найбільше фінансово-промислових груп зареєстровано в США (551, що складає 37,3% від ФПГ в економічно розвинутих країнах). Відповідно, високими є показники їхніх продажів. Але найбільші прибутки від діяльності отримують ФПГ в Японії.

Неоднаковим є розподіл ФПГ за сферами діяльності. Найбільшого поширення ця форма організації інтегрованих структур отримала в нафтовій галузі. Лідерами за кількістю ФПГ, активами, що їм належать, а також обсягами продажів, безумовно, є дві країни – США та Японія: відповідно, 56,8% – від загальної кількості, 54,3% – від обсягу продажів. Якщо додати до них ще три провідні економіки світу (Великобританія, Франція та Німеччина), то ці показники складуть 72,0 і 76,5% відповідно від питомої ваги в кількості та обсягах продажів ФПГ [19].

ФПГ в економічно розвинутих країнах – це надфірмові об'єднання, які охоплюють суб'єктів господарювання різних видів діяльності, але обов'язково – фінансові та виробничі (промислові) підрозділи.

Серед загальних особливостей діяльності ФПГ можна відмітити те, що до них можуть належати інші інтегровані об'єднання (концерни, конгломерати, корпорації); організаційна структура, з точки зору підпорядкування, може бути горизонтальною або змішаною; учасники групи залишаються самостійними юридичними особами; чітко визначається узгоджена мета створення і функціонування групи, для досягнення якої централізується управління в сфері фінансів і стратегічного розвитку; в багатьох країнах створення та

діяльність ФПГ окремо в законодавчому порядку не регламентується.

Спостерігається суттєвий вплив інтегрованих структур бізнесу на розвиток економіки України. Після розпаду Радянського Союзу, з його гігантськими масштабами концентрації виробництва та перевагою в розвитку індустріальних гігантів, фактично не було іншого шляху, крім появи великих промислових об'єднань. Вони, як правило, успадкували сировинний характер, випускають досить вузький асортимент продукції, здебільшого є застарілим та не відповідають сучасним вимогам.

Разом з тим, незважаючи на високу питому вагу та вплив на функціонування національної економіки, вітчизняні інтегровані структури бізнесу порівняно з аналогічними структурами економічно розвинутих країн світу є досить слабкими. Це в однаковій мірі стосується як промислових підприємств, так і фінансових установ. Практично для вітчизняного бізнесу є тільки один реальний шлях розвитку: об'єднуватись (інтегруватись) у рамках національної економіки з метою ефективною протидії впливу іноземних компаній на внутрішньому ринку. Проте це завдання різнопланове і не може мати однозначного вирішення. Воно не повинно стосуватися тільки законодавчої заборони або обмеження діяльності транснаціональних компаній на внутрішньому ринку, а також безумовної підтримки лише вітчизняних бізнесових структур. Головна умова розвитку національної економіки – формування ефективного ринкового середовища.

Події, що відбуваються останніми роками в економіці України, з усією очевидністю засвідчили, що найбільш стійкими до економічних потрясінь є великі корпоративні структури з достатнім ступенем диверсифікованості. У зв'язку з цим однією із головних ліній налагодження державної промисло-

вої політики є цілеспрямоване формування подібних структур на базі інтегрування технологічно і корпоративно пов'язаних суб'єктів господарювання, що випускають конкурентоспроможну на внутрішньому і зовнішньому ринках продукцію, або можливість швидко розгорнути її виробництво. Ця регульована економічна інтеграція може розглядатися як один з елементів державної корпоративної стратегії, за допомогою якої можна мобілізувати збережену частину промислового потенціалу країни, забезпечити імпортозаміщення на українському ринку і реалізувати певні конкурентні переваги на зовнішньому ринку.

Про необхідність і готовність до прискорення інтеграційних процесів в економіці України свідчать тенденції, що склалися. У 2009 р. в Україні на макrorівні спостерігалися ознаки суттєвого зниження показників. Так, ВВП скоротився порівняно з 2008 р. на 15,1% (у 2008 р. порівняно з 2007 р. зріс на 2,3%). Необхідно зауважити, що аналіз ВВП проводився без урахування впливу тіньової економіки, рівень якої в Україні, за різними оцінками, становить 40–60% ВВП.

Приріст обсягу промислового виробництва у 2007 р. випереджав приріст реального ВВП. Проте у 2008 р. скорочення промислового виробництва склало 3,1%, у 2009-му – 21,9% (середній показник). Для порівняння: скорочення обсягу продукції машинобудування досягло 44,9%, а виробництво транспортних засобів та устаткування – 57,9%. Виробництво автомобілів, причепів та напівпричепів скоротилося більш ніж у п'ять разів.

Нинішня структура промисловості зумовлює надзвичайно високу витратність економіки і вимагає значних коштів на підтримання її функціонування й оновлення, оскільки базові галузі вирізняються не лише високою енергоємністю виробництва, а й високою капітало- і фондоємністю, що обу-

мовлює залучення значних коштів на оновлення виробничого потенціалу. Енергоємність ВВП України в 2004–2005 рр. склала 500 кг умовного палива на 1 тис. дол. США. Для порівняння: США – 220, Японія і Німеччина – 460 [20, 72].

У 2001–2008 рр. індекси інвестицій в основний капітал як у цілому по економіці, так і у промисловості України мають позитивну динаміку, що обумовлено економічною стабілізацією, виваженим використанням інструментарію грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики, сприятливою світовою кон'юктурою на окремі види промислової продукції (насамперед, металургійної галузі), адаптацією до ринкових умов господарювання, переходом до грошової приватизації та практично завершеними процесами корпоратизації промислових підприємств тощо.

У 2009 р. обсяг інвестицій у промисловість, як і за всіма видами діяльності, значно скоротився. Основними джерелами фінансування інвестицій в основний капітал у 2009 р. були власні кошти підприємств та організацій (96 019 млн. грн., або 63% інвестиційних ресурсів). Другу позицію відповідно посіли кредити банків (40 451 млн. грн., або 14,2%). Інвестиції в основний капітал лише на 4,5% були профінансовані за рахунок іноземного капіталу.

Проте інтеграційні процеси в Україні тільки починають прискорюватись. Спостерігається поступове збільшення кількості інтегрованих підприємницьких структур. Так, станом на кінець 2009 р. загальна кількість інтегрованих утворень складала 6107 одиниць, із них найбільша частка (51,2%) припадає на асоціації, кількість яких протягом 2001–2009 рр. збільшилась на 609 одиниць. Найменшу частку в структурі інтегрованих підприємницьких структур обіймають консорціуми. Але їхня кількість протягом аналізованого періоду зросла майже вдвічі.

Негативні тенденції в промисловості можна усунути або принаймні знизити за рахунок залучення додаткових фінансових ресурсів для забезпечення виробництва конкурентоспроможної продукції і створення належних умов як для подальшого розвитку за рахунок модернізації й технічного переозброєння існуючих виробництв, так і розвитку нових перспективних напрямків діяльності.

З іншого боку, сам банківський капітал без промисловості може швидко втратити надійну опору і можливість забезпечити стабільний розвиток у майбутньому. В середині 90-х рр. ХХ ст. в Україні налічувалося близько 270 комерційних банків. У 2009 р. їхня чисельність, відповідно до реєстру НБУ, складала 198 одиниць, із них діючих – 182.

Варто зазначити, що в 2001–2009 рр. доходи і витрати банків зросли відповідно в 7,7 і 7,3 рази, чистий прибуток за цей же період – в 13,4 рази. Але в 2009 р. порівняно з 2008 р. доходи банківської системи країни скоротилися майже удвічі.

Під впливом зміни кількості найбільших і малих банківських установ змінилась структура банківської системи. Лише 8 банків було зі статутним капіталом більше 20 млн. євро у 2001 р. (5,8% від загальної кількості діючих банків), а в 2009 р. – 59 (33,0% від загальної кількості діючих банків). За цей же період їхня питома вага в сукупному статутному капіталі комерційних банків зросла з 24,3% у 2001 р. до 90,1% у 2009-му. Кількість банків з капіталом до 5 млн. євро в 2001–2009 рр. скоротилася з 91 до 25 (відповідно, з 59,9 до 14,0%), а їхня питома вага в сукупному статутному капіталі банків України знизилась з 29,4 до 0,8%.

Загалом же банківський сектор України залишається досить слабким. Його посилення можливе за рахунок капіталізації банків.

Інтеграція банківської системи та підвищення рівня концентрації банківського капіталу забезпечать підвищення рівня конкурентоспроможності банківської системи України, спростять вихід вітчизняних банків на внутрішні та світові фондові й грошові ринки; забезпечать фінансову стійкість банківських установ і стабільність усієї економічної системи; зроблять можливим збільшення обсягів активів банківського сектору та суттєво поліпшать структуру; сприятимуть зниженню рівнів і своєчасному запобіганню фінансовим ризикам [21, 8].

Але інтеграція банківської системи України стане справді ефективною лише тоді, коли буде спрямована не тільки на зростання величини банків, а сприятиме розвитку реального сектору економіки. Адже ефективна інтеграція – це інтеграція банківського і промислового капіталу в інтересах інноваційного розвитку останнього.

Створення інтегрованих структур бізнесу має, насамперед, забезпечувати його становлення та зміцнення, сприяти зростанню конкурентоспроможності національних товаровиробників як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Розвиток інтеграційних процесів у національній економіці повинен сприяти розвитку малого і середнього бізнесу, що, на перший погляд, ніби суперечить інтересам інтеграції. Але залучення усіх суб'єктів господарювання до складу інтегрованих структур не доцільне і практично не можливе. Кожен з них відіграє важливу роль у національній економіці. Великі бізнесові структури мають бути зацікавлені в успішному становленні малого та середнього бізнесу, розглядати його як партнера та необхідну складову національної економіки й обов'язкову умову існування ринкового середовища. Мета фінансово-промислових груп повинна бути

одна – забезпечення успішного розвитку національної економіки країни.

Повністю погоджуємося з авторами національної доповіді “Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015”, які стверджують, що “стійким може бути тільки такий суспільний розвиток, який спирається на конкурентоспроможну економіку; розвинений внутрішній ринок; національний виробничий комплекс, що всебічно використовує потенціал транснаціонального капіталу і гарантує економічну безпеку країни; збалансовану соціальну структуру та ефективну політичну систему” [22, 9].

Узагальнюючи вищевикладене, варто зазначити, що шляхом створення умов для функціонування конкурентоспроможного ринкового середовища держава повинна стимулювати створення інтегрованих структур бізнесу, водночас перешкоджати надмірній монополізації економіки. На нашу думку, ФПГ найоптимальніше поєднує переваги інтеграції фінансового і промислового капіталу, забезпечує отримання додаткового прибутку в умовах ринкової конкуренції.

Через стимулювання створення ФПГ держава забезпечує налагодження особливої взаємодії “держава – великий бізнес”, забезпечує реалізацію функції державного регулювання національної економіки. Безумовно, від такої взаємодії виграють всі. У цілому для забезпечення їхньої ефективної діяльності необхідно, на нашу думку, врахувати наступне:

- особливості формування ринкового середовища та вплив на ці процеси бізнесових структур;
- стан та перспективи розвитку окремих підприємств у галузях національної економіки, які визначають її конкурентоспроможність;
- глобалізаційні процеси у світовій економіці та їхній вплив на розвиток національної економіки.

Література

1. Дрозд І. К. *Контроль економічних систем: Монографія*. – К.: Імекс-ЛТД, 2004. – 312 с.
2. Єрохін С. А. *Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект)*: Наукова монографія. – К.: Світ знань, 2002. – 528 с.
3. *Економічні системи: Монографія*. – Т. 1 / За ред. д. е. н., проф. Г. І. Башнянина. – Львів: Вид-во Львів. комерц. акад., 2006. – 484 с.
4. Гражевська Н. І. *Економічні системи епохи глобальних змін*. – К.: Знання, 2008. – 431 с.
5. Злупко С. *Від археології до економіки, регіоніки, кібернетики, екогемології*. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 582 с.
6. Сторонянська І. *Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні: тенденції та перспективи розвитку*. – Львів: ІРД НАН України, 2009. – 392 с.
7. Гильфердинг Р. *Фінансовий капітал*. – М.: Соцэкгиз, 1959, 2008. – 491 с.
8. Макконел К. Р., Брю С. Л. *Економіка: принципи, проблеми і практика: Пер. с англ.* – К.: Хагар – Демос, 1993. – 784 с.
9. Гойко А. Р. *Організація ринку фінансового капіталу і інвестиції в Україні*. – К.: Будівельник, 1995 – 208 с.
10. Бернар Ів, Колли Жан-Клод. *Толковий економічний і фінансовий словарь*. – М.: Международные отношения, 1994. – 783 с.
11. Воробйов Ю. Н. *Фінансовий капітал підприємства: теорія, практика, управління*. – Симферополь: Таврія, 2002. – 363 с.
12. Білоченко А. М. *Фінансовий капітал в Україні: особливості формування та перспективи розвитку // Фінанси України*. – 2008. – № 3. – С. 94–100.
13. Ільїн В. В. *Фінансова цивілізація*. – К.: Книга, 2007. – 527 с.
14. Вагурин В. А. *Синергетика еволюції сучасного суспільства*. – Луганск: Копицентр, 2005. – 200 с.
15. Федулова Л. І. *Інтеграційні процеси корпоративних структур: можливості для іннова-*

ційного розвитку економіки України // Економіка і прогнозування. – 2007. – № 3. – С. 9–31.

16. Гелбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество. – М.: Эксмо, 2008. – 1200 с.

17. Менкур Олсон. Логіка колективної дії. Суспільні блага і теорія груп: Пер. з англ.; Післямова С. Слухая. – К.: Лібра, 2004. – 272 с.

18. Кизим Н. А., Горбатов В. М. Концентрация экономики и конкурентоспособность стран мира. – Х.: ИД ИНЖЭК, 2005. – 216 с.

19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http //www. Forbes. Com](http://www.Forbes.Com).

20. Бобров Є. Невуглеводнева енергетична політика України у світовому контексті // Економіка України. – 2008. – № 8 (561). – С. 68–79.

21. Криклій А. С., Криклій В. А. Особливості діяльності вітчизняних банків в інвестиційній сфері // Економіка та держава. – 2008. – № 6. – С. 6–9.

22. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь / За заг. ред. В. М. Гейця. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.